

זרנה של תורה

דרך החנוך לילדי ישראל בלמוד התורה הקדושה על פי דעת חז"ל ומסורת אבות, שראו ומצאו זקנים שבדור, הגאונים הגדולים, עמודי התורה וההוראה, והצדיקים המפורסמים שליט"א. עת לעשות לה' ולתורתו, להשמיע דעתם והוראתם בבאור מצות ושננתם לבניך על פי דעת רבותינו ואבותינו הקדושים.

לא ללחור וגדפם בהסכס הרבנים הגאונים שליט"א הנרשמים

נדף השני.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

נדפס בראשונה בוילנא שנת תרס"ב
ופעם שני' בווארשא תרע"א
וכעת נדפס מחדש בווארשא.

שנת תר"ח "ץ לפ"ק

בהוצאת בית מסחר ספרים

„שניאור“

ילמן ש מא ט ק ין, ווארשא, מוראנאווסקי 32.

Printed in Poland

שמות הגאונים הגדולים הבעה"ח שליט"א לפי סדר א"ב :

אלי' בהרה"ג מוהר"א הלוי פיינשטיין אבד"ק פרוזין .

אליעזר גארדאן אבד"ק מעלוז .

אליעזר ראבינאוויץ מר"א במינסק .

אפרים שלמה זלמן אבד"ק ליפנא .

בנציון אבד"ק בילסק

יראדנא , רבני גאוני המ"ץ :

אליקים שלמה שפירא מ"ץ בפ"ק הוראדנא .

אברהם ב"ר משה זללחה מ"ץ פ"ק הנ"ל .

גבריאל זאב מרגליות מ"ץ פ"ק הנ"ל .

זרח בהרב הגאון מ' בני מין וצללה :

חיים ברלין אבד"ק יעליסאוועמגראד והגליל .

חיים מאיר נח לעווין מ"מ ומ"ץ דק"ק ווילנא .

יחיאל מיכל הלוי עפ"שטיין אבד"ק נאווארעדק .

יצחק בדאוער מלפנים רב בעה"מ פעטרבורג .

יהושע אבד"ק זאריק .

יצחק יעקב בהרשל ראבינאוויץ אבד"ק פאנעוועז .

יהודא הלוי ליפשיץ בהרב הצדיק מ' אליעזר ליפמן וצללה

אבד"ק מערעטש :

יוסף זונדיל אבד"ק אישישאק :

יצחק בריא ויל הכהן פייגענבוים מ"ץ בווארשא :

יהודא ליב ריק אבדיק זאגער חדש .

משה דאנישעווסקי אבדיק סלאבאדקא

משה בהנאון אמתי מויה יהושע אייויק זעללהיה שפירא

אבדיק ריגא

מאיר אמלסאבדיק קאברין .

משה שמואל בהנאון מוהרא ליב זיל שפירא

אבדיק באברויסק .

צבי הירש ברוידא אבדיק זאגער ישן .

רפאל שפירא מוואלאוין .

שמעון בער אבדיק שעדליץ .

ואלה הרבנים הנאונים הגדולים שליט"א, שהוסיפו

דבריהם כגחלי אש דת במכתבי יד קדשם שכתבו

לחזק את כל האמור בדרכה של תורה .

אלי' חיים מייזיל אבדיק לאדו .

דוד פרידמאן אבדיק קארלין .

הירש ראבינאוויץ אבדיק קאוונא .

הלל ליבשימץ אבדיק לובלין .

חיים הלוי סאלאווייציק בריסק-דליטא .

חיים עוזר גראדזענסקי ווילנא .

יוסף שלופער אבדיק סלאנים .

יוסף ראזין רב דעיק דווינסק .

דרכה של תורה.

אמרו חז"ל (סוכה מ"ב ע"ב): קמן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, תורה מה היא, אמר רב המנונא תורה צוה לנו משה מורשה קבלת יעקב, ק"ש מאי היא, פסוק ראשון. בזה הורו לנו חז"ל, כי משעה שיודע הקמן לדבר, המצוה על אביו לשום בפיו את עקרי האמונה ויסודי הדת — תורה צוה לנו משה ושמע ישראל היא ה' אחד, שהם קבלת עול מ"ש ועול מצות. אחר קבלת עול מ"ש בפרשה הראשונה של ק"ש באה המצוה ושננתם לבניך, וכן בפרשת והי' אם שמוע, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם. הא למדנו שהחובה על כל אחד מישראל ללמד את בנו תורה. והוסיפו חז"ל ואמרו (קדושין ל') כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני. ולא עוד אלא שהטילו המצוה הזאת ועשאה חובה גם על הצבור כמבואר (ב"ב כ"א). וכן פסק הרמב"ם הלכות ת"ת (פ"ג ה"א), וביו"ד (ס"י רנ"ו) מושיבין מלמדי תינוקות כו' שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן. ושם הלכה ג': ראוי להושיב מלמד אלא בעל יראה.

תורה שאנו מצווים ללמדה את בנינו ובני בנינו כוללת מקרא משנה וגמרא, היינו חמשה חומשי תורה, ספרי נביאים וכתובים, ותלמוד הכולל המשנה והגמרא ובכללם המדרשות והאגדות, שהם התורה שבע"פ, שמביאה את ההוגים והעוסקים בה להבין ולהשכיל באמתתה של תורה ולהתקשר בקדושתה, לשמור ולעשות ולקיים בפועל מצות ה' כהלכותיהן. וגדול התלמוד המביא לידי מעשה שהוא עיקר מצות ת"ת שהיא כנגד כלן. וכן אמרו השונה הלכות מוכמח לו שהוא בן עוה"ב כי למוד ההלכה מביא לקיים אותה כתורה וכמצוה וכהלכה.

בדרך המוביל אל התכלית הקדושה הזאת צריך ומחויב כל אדם מישראל לחנך את בנו או בעצמו או ע"י מלמדים ההולכים בתורת ה' בדרך שהלכו רבותינו ואבותינו מעולם, ללמד לחנכם ולחכם בחמשה חומשי תורה והנביאים והכתובים הק' על דרך הפשט המתאחד עם מסורת חז"ל ואגודותיהם כפי פרש"י ז"ל ושאר המפרשים ראשונים. שמלכך שהתורה בקדושתה האלקית מקדשת את התינוקות בלמדם אותה, עוד היא משרשת בנפשם את האמונה והדעות האמתיות. מוסר ומדות טובות ביראת אק' ומלך. וכה ספ"ס להם כתורא עד שמעלין אותם בקדש ללמד משא ומתן של תורה בלמוד התלמוד ומפרשיו עד בואם לברור הלכה, ועיני הבנים רואות את מוריהם ומאוריהם מקיימים בעצמם את התורה והולכים בדרכיה כפי שמלמדים להם; וחלילה להם להלמידים לראות במלמדיהם סתירה בין תורת ה' אשר בפיהם לבין מעשיהם ודרכיהם, כמ"ש"כ במדרש קהלת (ט' ט"ז) על פסוק טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזוי, אי"ר יוחנן: וכי חכמתו של ר"ע שהי' מסכן בזוי היתה, אלא זה זקן שהוא יושב ומסכן ברביון כגון זקן שהוא ודור ש לא תכירו פנים, והוא מכיר, ואמרו באבות דר"י (פ"א) למה הדבר דומה? לאדם אחד שנשא את הגיורית כו', אמר לה, בתי, אל תאכלי פת בשעה שוידך ממאות וכו', אל תחללי שבתות כו'. מה עשה האיש ההוא — עמד ואכל בפניה בשעת שידיו ממאות וכו' וחלל שבתות כו'. אמרה הגיורית ההיא בלבה, כל הדברים שפקדני בעלי מתחלה עקר הם, מיד עמדה ועברה על כלם. ע"כ.

בדרך החנוך הקדוש הזה זכו האבות להקים דורות ישרים ברוכים לה ולתורתו ולישראל אחיהם, עבדים נאמנים למלכיהם ולארצות ממשלותיהם. מפני שבסדר החנוך והלמוד לא עשו כפי הפצם ורוחם לנשות דעהם, כ"א כפי הסדר הנמסר לנו מדור דור מרבותינו הראשונים נ"ע — ויקיימו גם מה שאמרו רז"ל במ"ד ויקרא (פ' ו') אמר ר' אסי מפני מה מתחילין לתינוקות בתורה כהנים ואין מתחילין בבראשית — אלא שהתינוקות מהורין והקרבנות מהורין יבואו מהורין ויעסו במהורין. וכן כתב הש"ך ביו"ד בשם הכל בו (סי' רמ"ה ס"ק ח') :

ועפ"י כמה וכמה מקראות ומאמרי רז"ל המלאים בכבלי וירושלמי ומדרשים ובספרי הפוסקים מוכח ומבואר בעליל שאין הכוונה במצות ושננתם לבניך לשנן

להם התורה לשם ידיעת קורות ישראל וידיעת לשון הקודש כמו שחושבים הטועים, אלא ללמדם ולשנן להם את התורה והמצוות, האמונה והדעות, המוסר והמדות שבה, ממעם המהרה והקדושה יי' א' מטהרת ומקדשת אותם, ומדריכתם בדרכי ה' הישרים להיות מגודלים במעוריהם בחנוך קיום המצוות והמעשים הטובים לפי דרכם עד שיוכו להיות אנשים עובדים בתורה ובמצוות, טובים לשמים ולבריות, נאמנים למלכיהם ולארצות מושבותיהם עד זקנה ושיבה. ולרגל מלאכת הקדש שיתנהגו בה הילדים לאטם בלמדם חמש' חומשי תורה וספרי נביאים וכתובים הקדושים והגמרא ומפרשיהם, ממילא יקנו להם גם ידיעה בדרכי לשון הקדש ודקדוקה הפותחת ישערים להבנת כוונת התורה הכתובה והמסורה.

אבל בדור שלפנינו לדאבון לבבנו יצאו מקרבנו מתחכמים המתנכלים לנו להמית ח' תורת חיים שבידינו בנשיקה ארסית. מתחלה הערימו לשבח לפאר ולרומם את המליצה והשיר שבתנ"ך ולהעריץ פשוטו של מקרא כ"כ, עד שתדחה מאליה התורה שבע"פ המקובלת שעל פיה כרת ה' עמנו ברית כמ"ש (נטיין ס'): אמר ר"י לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. וכה ירמסו בדרך הלזכר בפשטי המקרא את חלק הדרש והאגדה של רבותינו הקדושים עד שהיו בעיני הילדים כדברי הבאי ומילי דכדיבא חלילה. וכה הלכו ושבשו את הדעות וקלקלו את מעם התורה בחכם של אבות ובנים רבים עד שהרעו לעשות את לשון הקודש שהוא רק אמצעי להבנת התורה, לתכלית העקרי, ואת תכלית למוד התורה לשם תורה עשאוה רק לאמצעי לידיעת שפת עבר; ומכיון שכל עיקר למוד התורה אינו אלא לצורך ידיעת שפת עבר, עשאו את למוד התורה ארעי וספרי מעטאדות קבע. איזה מהם הנהיגו ללמד לתינוקות את התורה בקרך שמלמדים הסמוריא של חול. את ספר ויקרא וכל הקרבנות שעליהם אמרו חז"ל יבואו מהורין ויתעסקו במהורין, מדלגים לגמרי ואין מלמדים אותה. וכן מדלגים על כמה פרשיות שאינן נאות בעיניהם ללמדן כלל לילדים, מה שמעולם לא חששו אבותינו ורבותינו לשמא יבואו הילדים הרכים לידי מכשול לב מפרשיות שבתורה הק'. וכמו שבאמת נכנסו תמיד ילדי ישראל

לתורה ויצאו מהכתובה אל המסורה בקדושה ובטהרה מבלי שדלנו על מפתח הפרשיות הללו שכלן יפות ומתוקות. וכמ"ש במ"ד (פרשה י"ט ויקרא): שחורות כעורב — ר' שמואל ברי' יצחק פתר קרא בפרשיותיה של תורה — אע"פ שנראות כאלו הן כעורות ושחורות לאמרן ברבים, כגון הלכות זיבה ונגעים, נדה ויולדת, אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי שנאמר וערכה לה' מנחת וגו'. ואמר (במס' עירובין ס"ד ע"א): מאי דכתיב ורועה וגו' — כל האומר שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה מאבד הונם של תורה. ובפירוש אמרו (מגילה כ"ה) מעשה לוש ושתני בנותיו נקרא ומתרגם — פשיטא — מהו דתימא ניוחש לכבודו דאברהם, קמ"ל * מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם — פשיטא — מהו דתימא ניוחש לכבודו דיהודה — הרי שאינם משיבין ואומרים מהו דתימא שאינן מתרגמים מפני גנותו של גוף המעשה. וגם לא מצינו שחלקו בין גדולים לקטנים בענין הזה לומר ואין מלמדים אותם לתינוקות, על דרך שאמרו רז"ל * דבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ. — ומה רע הרושם שעושים המדלגים בלב דולדים שהביאו אותם להרהר כי אבן יש בתורה הנתונה מסיני דברים טכועים שבונים המלמדים ללמד, וכי זו היא תורת ה' תמימה מאירת עינים משמחת לב ומשיבת נפש?!

ורעה מזה היא הרעה הרעה והמשבשת שהמעתה לב רבים מהאבות וכבשה את דרך ההנוך בפומבי, שהיהדות כלה תלואה ועומדת רק בידעת לשון הקדש וההסתוריא של האימה, ומכניסים את התינוקות לחדרים ללמדם לא את התורה כי אם את השפה שבה נכתבה ונתנה התורה, ולתכלית זו מלמדים לתינוקות לשון הקדש מתוך המטאדות העשויות והערכות לכך כמו שמלמדים שפות לועזיות. יש שעושים את המטאדות עיקר ואת התורה מפל, מלמדים את הילדים שירים של חול שיהי' שגורים על שפתם רע"פ, ולמוד התורה הי' למפל, שמלמדים אותה ארעי, ויש שמניחים את למוד התורה לגמרי וישפיקו רק במטאדות בספרי מלים ובשירים, שהעיקר בעיניהם להביא את הילדים לידיעה מרובה בלשון הקודש ודרכיה במדה מספקת שבינו מאליהם לקרוא להבין ולהשכיל הטיב נכון בשפת עברית וספרים חצונים המתחדשים בכל יום שבמה מהם מלאים ליצנות על הדעות המקובלות והקדושות

בישראל ובקורת פרוצה בדברי חז"ל וגם בתורה ונביאים ועוד יותר בספורי אהיב ילא ידעה אומתנו הק' מהם לממא בהם את לשון הקדש בהיפך המעם הידוע ינתן הרמב"ם ז"ל למה שנקראת לשון הקדש, ואותם האנשים שמונעים את ילדיהם מכמה פרשיות שבתורה מפני חששא רחוקה שמא ינחיתו הן לנפשות הרכות הללו, הם בעצמם מפקירים אותם לקריאה גפרוה עהם משקיעים מוחם ולבם בספורי ענבים שמכניסים בהם ארס המכלה אותם מנפש עד בשר. — וכי על למוד לשון הקדש באופן כזה נוכל לומר שהוא מצוה? הרי בפי"ש כהב הרמב"ם ז"ל בפרושו לאבות פ"א וז"ל: כשהיו שני פיומים ולשניהם ענין אחד מהעיר כח התאווה בו והוא מחלק הדבור הנמאם ויהיו אחד משני הפיומים עברי והאחר ערבי או לעז יהי' שמיעת העברי והדבור בו יותר נמאם אצל התורה למעלה הלשון שא"צ שישתמשו בו אלא במעלות, כ"א אם יצטרף אליו שישימו בו פסוק מן התורה בו' בענין ההוא שאו יצא מחלק הנמאם לחלק הנאמר, שהתורה אסרה לעשות דברי הנבואה מיני הזמר בפחיתות בדברים מוגנים עכ"ל רבנו.

נחזה אנן עד כמה נמו בימינו מדרך אבותינו; לפנינו בדור העבר היו אבותינו בעצמם נדברים איש אל רעהו לבחור לבניד מלמד מובהק ואומן וזהר ליסקו כמלאכת ה' באמונה, מוחזק לרא שמי, ובעצמם בדרו שיהיו התלמידים חברים שוים ומתאימים בשכלם ובינהם, והשגחתו שלא יקובל תלמיד נוסף על המספר המדובר, בעצמם היו באים ומבקרים לפרקים הכופים את החדר להשגיח ולהזהר על קנקנם של הילדים. ו' ה' בא המלמד כדי שבת לשבת בית איש שבתו להעמיד את הבן על הסבון בפני האב, למען יראה בעיניו וישמע באוזניו ולבבו יבין עד כמה פעל ועשה המלמד בנפש התלמיד. עתה נסחפו רבים מהאבות בשטף הדעה המשובשת שנמצא לה מרסרים שמקשקשים לה בפעמונים, שאין לעזר לדעת אלא שפת אומתו וההסמאריע שלה, ובהן תלוי היהדות, והברכות שמברכים את האב בשעה שמכניס את בנו לבריתו של א"א שיוכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים אינן אלא שיגרא דלישנא של הדור שעבר ובמל. ומכיון שאין תורה לפי המאדע החדשה אלא לשון קודש הנלמדת מתוך מעמדות ושירי חל, הרי אנשים המלמדים להתחרות איש באחיו בדרך הפרגנויא החדשה, וכל

המרבח להוציא ישן מפני חדש הרי זה משובח ומפואר יותר למורה מפליא לעשות: וכך נאמרים המלמדים בענים לאחוז בדרך החנוך ההדשי, רובם תחלתם באונם וסופם ברצון, בהרגל שנעשה להם מבע, עד שמרוב המורה והשטיפה אחר המאדע כמעט שנדהתה מצות ושננתם לבניך מצות אנשים מלומדה. החנוך שממנו יצא דרך החיים נעשה הפקר — למורים ומלמדים המלבינים יותר ככלסול מדבריהם, ומכיון שנפלה התורה בידהם ללמדה בדרך חול ולעשותה מפל למעמאדות או לבטלה כלה חיו ולהעמיד את הנזכר של זרע ישראל כמעט רק על שפת עבר בדרך הלשונית הלעוויות, נמצאים גם כן מורי שקר, חפשים בדעות ומקולקלים בדרכיהם, שהם בעצמם מטילים בלב התלמידים ארס של הכחשה בקדושה האלקית שבתורה הכתובה והמסורה ובנמים ובהשגחת ה' הפרטית; ויד האמהות תמיד על העליונה בבחירת מורים כאלה, מפני שרוב האבות מרודים, ונגררים איש אחר רעהו הנמשך והולך שבי בידי המאדע! על הכל משגיחים בימים האלה: שיהיו בחרר סדרים נאים, אויר טוב, חנוך מתוקן 'מסולסל לפי המעם החדש, בכדי שכלם יתנו תהלות תפארתם של המורה והחרר, אך לא להשגיח על העיקר והיסוד שילמדו בו תורה במהרה האמתית ושיתחנכו בו הילדים בחנוך דתי ומוסרי, ושיקמו המצות בפועל.

בעוה"ר נלכדים ילדים להנך רע, מבלי דעת נפש כמה הורים ישרים שומרי תורה ונוצרי פקדוי לעשותם, שסוף סוף עיניהם תכהינה מכעם בניהם שבשיגדלו מעט. מחללים כל קדשי הרה בשאט נפש, מבלי שידעו וירגישו ההורים, כי בעצמם אשמים הם בנפש בניהם בזה שלא השכילו לקיים דברי המלך החסיד (תהלים ק"א) שאמר: אשכילה בדרך תמים וגו', אתהלך בתם לבני בקרב ביתי וגו' עיני בנאמני ארץ לעבת עמדי, הולך בדרך תמים הוא ישרהני לא ישב בקרב ביתי עשה רמי וגו'. לפעמים קרובות רואים אנו אבות ישרים פורקים מעליהם עול תורה ומצות, ויש שמכניסים לפעמים קרירות וקלות גם בלב האבות שמנענעים להם בראשם, מתחלה באונם ולבסוף ברצון, על דרכיהם, וחקי התורה ומוסריה נרמסים בהם. וגם על מורים למודי חול דרושה פקחת עין ושיטה לב, לכל ישלש בהם יצר הרע של הבה. ואם סיה שכתבה מין פסולה — מורה שהמינות כתובה על לוח לבו ושגורה בפיו, על אתח כויב!

סוף סוף אם לא ישימו האבות הישרים על לב לאחריתם של בניהם — תורה ודת מה תהא עליהן?! וכנסנו מצות וי' כמ"ש במד' ויקרא (פרשה י"ח) ובכמה מקומות, ויהי וגו' מה צרה היתה, משל וכו' שמסר את בנו לפדנוג והי' שונא אותו אמר: אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחויב ראשי, אלא הריני מושך יונקתו ממנו והוא מת מאליו. כך אמר כו' אם אין קנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אם כו' איז הקבי"ה משרה שכינתו. מת עשה — עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות

אי לזאת מצאנו ראינו שמצוה וחובה עלינו כעת לעשות לתורתנו הקי' (שארין לנו שיעור אלא היא) ולעולם היהדות העומד וקים כהבל פיהם תינוקות בית רבן. להעיר ולעורר את כל אלה הרוצים באמת לחנך את בניהם בתורה ובמצות ובמעשים טובים, ורק מפני שהם שקועים במדרותיהם הם נהונים ונגזרים בתנוכם של בניהם בדרכים החדשים המקולקלים כפי המנהג הזמני מחסרון פקידה עין ושימת לב, מפני הכניעות שאמר החסיד בספרו מסלת ישרים בהקדמתו שכתב בכגון זה וז"ל: אך מה שלא ירבו לעיין עליו הוא מפני רוב פרסום הדברים ופשיטותם שלא יראה להם צורך להוציא בעיונם זמן רב, ושם (נפרק כ') אמר וז"ל: שזה מעצת פרעה הרשע שאמר: חבבר העבודה על האנשים, שהי' מתכון שלא לבד שלא להניח להם רוח כלל לבל יתנו כו', אלא הי' משתדל להפריע להם מכל התבוננות כו'. כן היא עצה היצחיר ממש. עכ"ל. וכלום צריכים הם אלא שיפקחו עיניהם וישימו לבם על הדברים האלה שראינו מצינו וזכרנו לפרסמם ברבים:

(א) שמהייב כל אחד מישראל ללמד את בניו חמשה חומשי התורה ונביאים וכתובים על פי הפשט הישר והכשר עם פרשי וזל' ושאר מפרשים ראשונים, כאופן שיסכים ויהאיים עם קבלת חז"ל, כדי שיתרגל מוחם ולבם באמונה ודת, במסר ובמדות וביראת אלקים ומלך הגזענות מהתורה שהם לומדים נביאים וכתובים, בדרך שילכו ויכנסו ללמוד התלמוד שעליו הננו מהפללים בכל יום כזכרת אהבה ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד

לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד הורהך באהבה, שהרמנים בה יסוד
 התורה (פיר' כי ייג) יכנהו לחם ובשר, וז"ל: ולחם ובשר הוא לידע האמור
 והמותר וכיוצא בהם משאר המצות כי שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה
 ועוד שהם המוכנה הגדולה שהשפיע הקביה לישוב העולם הזה כדי לנחול חי
 העוה"ב. עכ"ל. ולפיכך היו אבותינו וריוס מקדימים להכניס את בניהם לגמרא
 ולא ~~למנוח~~ שישתלם במקרא; ולכן אין להתחלת הגמרא קביעת יום
 אלא לפי מה שעניי האבות והמלמדים המומחים רואות, לפי הכשר
 כח הילד ושכלו. בדרך החנוך הישר והבשר אם יוכה האב להכניס
 את בנו לגמרא ולהוליכו בה מחיל אל חיל כן מוכ, ואם מפני שלא יסב
 פוח הבן הבנת הגמרא או מפני מניית אחרות לא יוכל להכניס
 לגמרא, או הכניסו ולא עלתה בידו, הרי התורה והנביאים וכתובים
 שלמדוהו בקדושת האמונה והדת, וכשירותו להיות לכל הפחות שונה
 הלכות מקצור שרע ולהסתכל בספרי יראים להיות עובד ה' שומר מצוה באמתה
 ותום כפי כחו וידיעתו, וכפי שהורגל ממלמדיו.

(ב) לחזור אחרי מלמדים הנודעים למומחים באמונתם וידועים לירא
 מדקדקים במצות ובמלי דרבנן, שיהיו האבות במומחים בהם שיחנכו את בניהם
 באהבת תורה ויראת שמים, במסור ובמדות טובות ובאהבת כלל יחפי גרמי.
 ושיהיה להרגיל את הבנים במשמרת המצות והמנהגים לפי דרכם, כגון בברכה
 דגיהנין, בעניית אמן ואמן יש"ר ובתפלה ונשי וכדומה, באופן שההרגל טלדותם
 במצות יהי' בהם למבע קים עד שגם כי יוקינו לא יסורו מהן.

(ג) כשם שמצוה על כל אדם לקבוע עתים לתורה, לשמור וכן קיים
 ותפלה בצבור, ולעסוק ולקיים לכל המצות הגעשות בצבור וביחוד, כן מצוה
 וחובה עוד יותר על כל אחד להקדיש עת סעותותיו לפקח
 ולהשיג כחנוך בניו, שיתחנכו בדרך שהלכו בה אבותינו
 ורבותינו מעולם. והיא שעמדה לנו ולתורתנו שלא נשתכחה מישראל.
 ובהיותו, שבעוה"ר רבו המכשולים והמכשילים, מופל עוד יותר על האבות
 להזהר ממלמד שאינו הגון, ומסדר תלמוד שאין בו כלל מדרכה של

תורה. והתובה על כל יראי ה' להיות נדברים איש אל רעהו לפקח ולהשגיח על זה שיבחרו מלמדים ותיקים אומנים במלאכת הקדש, בעלי מדות ישרות, שידעו ויבינו, שיראת ה' היא ראשית דעת הנצרכת למעת בנפש הילד יחד עם התורה שלמדה בשביל התורה וקיום מצותיה. ורק בדרך הזה יוכו שיאמר לבניהם: ישראל אשר כך אתפאר.

(ד) גם להאמהות ולהמונים מצוה לבאר את הדברים האלה היטב: כי בחנוך הישר והכשר תלוי יהדותם של הבנים. ומצוה על המגידים והדרשנים הישרים, לבאר לשומעי דרשותיהם את נחיצת ההשגחה של ההורים בחנוך בניהם בתלמוד תורה דוקא בדרך שהלכו בה אבותינו מעולם.

וזכות המצוה הגדולה ושננתם לבניך תעמוד לכל המדריכים את בניהם **בדרכה של תורה**, שיקיים בהם: וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. שלום רב לאוהבי תורהך אין למו מכשול. שברתי לישועתך ה' ומצותיך עשיתי. —

ונאם אלי' בהרהיג מוהר"א הלוי פיינשמיין חופ"ק פרוזין.

ונאם אליעזר גארדאן חופ"ק מעלו.

ונאם אליעזר ראבינאוויץ מר"א במינסק.

ונאם אפרים שלמה זלמן חופ"ק ליפנא.

ונאם בנציון חופ"ק בילסק.

גרעדנא, רבני גאוני המ"ץ:

ונאם אליקום שלמה שפירא מ"ץ בפ"ק הוראדנא.

ונאום אברהם ב"ר משה ולהיה מ"ץ פ"ק הג"ל.

ונאם גבריאל זאב מרגליות מ"ץ פ"ק הג"ל.

ונאם זרח כהרב הגאון מ' בני מין וצל"ה:

ונאם חיים ברלין חופיק יעליסאוועטגראד והגליל *
ונאם חיים מאיר נח לעווין מ"מ ומ"ץ דקיק ווילנא .
ונאם יחיאל מיכל הלוי עפשטיין חופיק גאווארידק .
ונאם יצחק בלאזער מלפנים רב בעהים פעטרבורג .
ונאם יהושע חופיק זאריק .

ונאם יצחק יעקב בהרשיל ראבינאוויץ חופיק פאנעוועז .
ונאם יהודא הלוי ליפשיץ בהרב הצדיק אליעזר ליפמן וצללהיה
חופיק מערעטש .

ונאם יוסף ווגדיל חופיק איישישאק .
ונאם יצחק בריא זיל הכהן פייגענבוים מ"ץ בווארשא .
ונאם יהודא ליב ריף חופיק זאגער חדש .
ונאם משה דאנישעווסקי חופיק סלאבאדקא .
ונאם משה בהנאון אמתי מויה יהושע אייזיק וצללהיה
החונה בק"ק רינא .

ונאם מאיר אמלס חופיק קאברין .
ונאם משה שמואל בהנאון מוהריא ליב זיל שפירא
חופיק באברויס

ונאם צבי הירש ברוידא חופיק זאגער ישן .
ונאם רפאל שפירא מוואלאזין .
ונאם שמעון בער חופיק שעדליץ

(* כדאי הוא קדושת הענין הגדול והקדוש הזה, לחלל עליו קדושת המועד, וכלל
לבי ונפשי, חבר אני לכל יראי ה' מחשבי שמו וחורתי, בכל מקומות מושבותיהם, השוקדים לתקנת
ילדי בני ישראל, הכל פה שאין בו חטא, להגילם מרדת שחת. חסרון האמונה, רחיל -
המקום והא בעזרם, שיהי דבריהם בשמעים, לזכות הרבים, וזכות הרבים יהא תלוי בהם -
ועל זה באתי על ההתחום יום ג' לספירה, ח"י לניסן לפ"ק, הג"ל :

ואלה מכתבי הרבנים הגאונים הגדולים שלימ"א שהוסיפו דבריהם היק לחזוק האמור בדרכה של תורה :

א.

ראיתי עלים לתרופה מעשי ידי אימנים, אמונים פרגונים, במאמרם
של דרכה של תורה מאת הרבנים הגאונים שלימ"א.

כל רואה את האמור בדבריהם יבהל, וכל המבין יתפלח לבבו מקלקול
החנך, ולא נתפלא עוד על מה הדורות הולכים ומתמעטים, כאשר בתורה
ובמצוה, כן במוסר ויראת ה', ובכל הענינים. אכן נדע כי יד מחנכיהם עשתה
זאת, והתת אחו אחד אשר נמצא מלפנים הנה עתה אחוים רבים מפירים תורה;
הגאונים הללו יצאו בדבריהם בארוכה מאשר ראו ויודעים את הנעשה, ואנא
בה אענה אבתריהו, אחלי, אתחנן אבקש מכבוד אחבי' ש', שימו לבבכם אל
דברי הגאונים ש"י! ועיניכם יביטו אל חינוך בניכם ושיהי' על פי התורה והמצוה,
להסביר להבנים הבאים להתלמד, כי תורת ה' היא — אשר נתנה בסיני,
ולהדריכם על דרך המוסר, ולא יהי עוד הלמוד בעיניהם כסיפור היסטארי,
ויכונו לבותיהם להבין ולהשכיל, ומוסר ויראת ד' ימצא קן בלבבם. או יבינו
תורת ד', או יהיו בעלי מוסר ובעלי מדות, או תכון לבבם לאהבת ד' ית"ש,
לאהבת מלכם ירום הודו, ושם ישראל יהי' להפארת, בחפץ כל יראי ה' ובחפץ
גמל נענה

הבעה"ח אור ליום ב' י"ג טבת תרס"ב לפ"ק

חורה נסה ללון ס"ק ווארשא.

אלי' היום מייזיל אבד"ק לאדו.

ב.

ב'ה יום א' ה' מכת תרס"ב קארלין—פינסק.

לקחתי לי מועד ושמת ימי בהמאמר „דרכה של תורה“ אשר הדיר
הגדולי דוריני לחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל. התבוננתי וראיתי כי אין מה
לנרוע מהמאמר היקר הזה, ולהיפך עוד הרבה יש להוסיף עליו לפקח עינים
עורות לראות ולהתבונן איך יתאמצו הנעורים המתאמרים לעומדי בפרץ להסיר
את מעטה הקדושה מואת התורה הקדושה אשר למענה באנו באש ובמים, ואשר
היא כח החיים אשר בן־ישראל סבא. ובדמות ספר קיצור דברי הימים וספורים
יאמרו למסרה לפני תינוקות של בית רבן; אוי לנו שכך עלתה
בימינו!

ברוכים המה גדולי הרבנים על מחשבתם הטובה הזאת, ימאד מאד
נחוץ להשכים ולדבר על לב העם המרוד בפרנסתו והולך בעינים עצומות את
המנהגים החדשים האלה ככהמה בבקעה, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל
הלב, וכמה שנציל בהמאמר „דרכה של תורה“ למנוע עוללי בני
ישראל משיטת למודם החדשה והנלוזה, כראי לנו כל מרדה ומרחה.

וה' המוב יהי בעורנו, ובאפשרי של הדריג לצרף להמאמר גם את דברי אלה
היוצאים מלבבי הנשבר זה כמה למראה החדשה הזאת, ורק מפני חולשת
בריאותי לעת זקנתי לא יכולתי לצאת במחאה גלויה בשערי בני ישראל, והנני
שמח מאד באשר נתעוררו גדולי רבני ארצנו לזה. וידי תכון עמהם בלב ונפש.
ודי המוב הוא ירחם על שארית פליטת בני ישראל כעתירת וכברכת דו"ש כה"י.

דוד פרידמאן חו"ק קארלין:

ג.

בע"ה

בואו ונחזיק מובה להרבנים הנאונים יהיו, אשר משום עת לעשות לך-
ותהיך יצאו במחאה נגד עושי מלאכת ד' רמ"י, אלה מלמדי ומורי ילדי בני-
ישראל אשר עזבו מקור מים חיים למד התורה נביאים וכתובים והגמרא, וחזרו
להם בארות נשברים ללמד עם תלמידיהם בחוברות מקרוב באו, בפרשיות
מקומעות מתוהיך. כפי העולה על רוחם, ומצות ולמדתם את בניכם העמידו על
אחת, רק על ידיעת השפה העברית; ומי האיש הירא וחרד על דת קדשנו ועל
בנינו שיהיו נאמנים לדי עמו ותורתו אשר לא יהפוצץ לבו לרססים על
המכשלה הגדולה הזאת ולא יתאזר עוז לעשות חיל למען שאריות פליטתנו
מכל מחמדינו לבל תכבה חלילה שארית נחלתנו כמרב צאצאינו.

ע"כ אחינו היקרים שימו לבבכם לכך דברי הרבנים הנאונים שיחיו, לגדל
ולחנך את בנינו על מבועי התורה שצוה לנו משה מורשה בלמוד התורה נביאים
וכתובים וגמרא; ובוזה יימכ לנו ולבנינו עד עולם, וכל בנינו יהי למודי ד' ורב
שלום אל ישראל.

הכ"ה יום ה' ב' דר"ה אייר שנת תרס"ב.

צבי הירש ראבינאוויץ חו"ק קאוונא.

ד.

בעיה לובלין בחדש הראשון תרס"ב לס"ק :

בהמשך על הקונטרס „דרכה של תורה“ לא אכלא מהביע גם אני את דאבון לבי על סדרי למודי קודש שפשטו צורתם ולבשו צורות חדשות לא שערום אבותינו ; ובדאו מלב מעמאדות נפרדות למען חקות משמרים וסדרים חדשים מקרוב באו . האמנם גם אנחנו קרוב ללבנו ולכליותינו כל סדר כל משמר , אבל אך אותו שהוא נכון , חי וקיים על בסיס נאמן , כמקום קדוש לוקח גבלי טהור מונש , ולא לעשות הרכבות הכלה וקלא אילן ;

גם זה רעה חולי טאר , כי בעלי המעמאדות יגזרו את התורה נביאים וכתובים לגזורים ונתהוהו לחלקים : היסטארי , מדעי וכדומה , ובהו ישילו מום בקדשים והיו לזרא לשלומי אמוני ישראל המאמינים שיש מקרא מועט והלכות מרובות , ומכל מלה תצא תורה לכמה גופי דינים ; וכבר ה' ר' עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות תורת ה' תמימה , חלקיה כולם אהובים כולם ברורים כדומה , אחד נתנו ומכולם יצא דבר חוק ומשפט ; — והדברים עתיקים . הלא כה עשו אבותינו מעולם , לא החליפו אב בתולדה , לא עשו את חסדת עולמים לפרוודור אך ללמוד השפה , ועל כן זה וזה נתקיימו בידם . עמוד אש — דת נסע לפניהם ולאוורו נסעו וילכו אלפים בשנים .

והייתי גם אנכי חבר לכר אשר האמת נר לרגלו

הלל ליב ליבשיטין בהגאון מוה' דוד זאב זצ"ל
חופ"ק לובלין

בעיה

ה.

תינוקות עם ישראל הם מקור האומה, כי בהשתלם על מבועי התורה והיראה וכוה יגדלו ויתנוכו עד היותם בני תורה ויראה באמת, הם המה עם ישראל, המה השומרים דתה"ק מדור לדור, המה המקיימים, המה היודעים אותה כל אחד לפי ערכו ויכולתו, וכולם יחדיו בית ישראל הוא. עם ישראל כולו ידע זאת, וכל אחד התבונן כי כל נפשו וחיוו הוא שמירת דתה"ק, וכי בפלגת דתה"ק מסורה בחינוך ושמירת הבנים, וכי כל יסוד תקותו ומטרתו אך זאת הוא ששורשו לא ייבש ולא ימיש מעשות פרי קדש; וע"כ כל אב נפשו נתן לחנך בניו ביסוד התורה ולשמרו בקדושה, — ותקותם עלתה בידם, כי כולם יסוד להם בבנין ישראל, המה הבונים, והמה המורים לדורות שבאו אחריהם, המה שמעשיהם נשאר לעולם, בבניהם אחריהם ישראל אשר בו יתפאר.

אבל כי בעתות לא כבירות חדשה נתהווה בעמנו, כי האבות התחילו להסתפק במועט, ובמעט טובה שהושרש בבניו, מעט תורה, ומעט שמירת היראה שבהם, — הסתפקו ואמרו די; גדלדל עם ישראל, ומדור לדור נתמעטה ששמירת דתה"ק, ובדורות שנים שלשה שעברו וגחו בניהם טוב, וחלק אין להם עוד בקדושת ישראל, כי גם כל חומר לא ישמרו ומאומה מתורתנו לא ידעו, וחלק אין להם בה.

ויען כי הפרץ הזה מתרחב והולך, ומדינות רבות הוחרבו אשר אך שרידים שמה מועטים שומרי דתה"ק בשלימות, וגם במדינתנו מתרבים אלה, גם כשרים ומצויים הם ישראל לא התבונן, ולא יראה אחירתו, — כי גם כאחלו לא יראה ששמירת דתה"ק מתפחת והולך, ומכשי"כ שלא יתבונן על בני בניו שאחריהם רע מאד, כי יתרחקו הרבה משמירת דתה"ק; לכן לא עת לחשות, והתעבה להודיע הדברים האלה גלוי לעם כולו, למען ידעו להזהר בנפשותם!

כי נר מצות ותורה אור, להאיר לאדם ולשומר סמכשול ואברון. כי

בידעו התורה, האימור והמותר, החיוב והפסור, ידע חובתו בעולמו, מה שמחויב לעשות, ומה שאסור לו לעשות, וידע איך להשמר, — וכידעו חומר האימור וחומר כל דבר, הלא זאת תעוררהו ויחדל מרע ולהזדרז לטוב, לבחור בחיים ולהשמר ממות, אבל אם לא ידע הדינים, — היתכן שישמרם, ואם לא ידע המצות — היתכן שיקיימם, ואם לא ידע חומרים ורעת העוברים ואושר המקיימם ושומרים, איך יתעורר ואיך ישמר מרע, ואם לא יהיו הדברים שנונים ומושגים בטוחו — חרותם בתוך לבבו, מה תזכירנה ומה תורהו, ואם עיניו אינם רואות המכשולים שלפניו איך ינצל מנפ? !

והחכמה מאין תמצא, — אם לא בלימוד התורה שבכתב ושבע"פ; שקידת התלמוד, תורה אחת היא כתובה ופירושה נאמר בע"פ, שניהם כאחד הוא התורה והמצוה, בהם נאמר האיסורין והמצות והדינים, הנוסעים בבניו ומשננים בלבותם, הוא השומר דתה"ק להורישו לבניו — המדריך את בניו לשקוד ולהגות בהם, הוא המחנכם ונותן להם העוז לשמרם ולקיימם, ובזה יקיים חובתו בעולמו בשמירת דורותיו, אבל בהמנעו מללמד את בניו את שקידת התלמוד, הלא הוא מונע מהם את ידיעת התורה כולה, כי גם את התורה שבכתב הלא לא ידעו מאומה, ומונע מהם את קיום המצות של דתה"ק; כי אינו מניחים לדעת האסור והמותר, המצוה והדינים, וגורם לבני בניו שחלק לא יהיו להם כלל בהתורה והמצוה, כי הלא בניו — אבות האלה לא ידעו מאומה מתורתנו, ומעם יראת חטא הלא לא מעמו מעולם, ואיך ימצא להם דעת להורות לבניהם טוב, ונמצא שגורם לדורותיו רעה המתרבה מדור לדור, רעה שלא ידע לשערה.

ואל יאמרו האבות לנפשם, כי הלא רואים אנו אנשים הרבה בעלי אומניות, ואשר לפי ערך שכלם ידיעתם בתלמוד מועטה היא, — ומי"ם הם כשרי ישראל ומוכים הם, אכן הכל באובנתא דלבא הליא, הלא המה יראי ה' וברצונם היו גם לשקוד בתלמוד — ואת בניהם היכולים לקבל שקידת התלמוד הלא הם מגדלים אותם בלימוד התלמוד בכל עוז, ושלמים הם לתורת ד'; — אבל לא כן אלה המכבילים לימוד התלמוד מבניהם ברצונם, בדעתם — כי יש די גם בלא לימוד התלמוד, כי היסוד הרע הזה נשרש בלב הבן, — ונמצא הוא חסר דעת מתורה

יראה, ובוזה דורותיו פוחתים והולכים ביסוד דתה"ס, וחרבים הם לאט לאט מעם ישראל ותורתו.

ועינינו רואות מה שעלתה להם, כי מניעת לימוד התלמוד הביאתם כי יצאו ללמוד גם התורה שב-ב, ועשו להם מעמדות חדשות, בקיבוץ מעם פסוקים מהתורה, פרקו את התורה כולה, אין תורה ואין יראה — ואפס דתה"ק למו; בונים להם חדשות ככל העולה על לבב איש, יד רמה נגד חתורה, ומה זה יהי אחריתם, גם המחונוכים האלה אין תקוה להם, ומה זה ילמדו הם את בניהם, כי גם הם נתנדלו כפריקת עול תורה בלימודה וקיומה.

כי נר מצוה ותורה אור, המאירה עיניו ולבו של אדם — ומטהרתו ומבשירתו ומעמידתו במקום קודש, להבין את המוב ולבחור בחיים, לנפש העדינה הגה זאת המרגע והמנוחה, והמוהמה לא תבין טובה; אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה. כי נמצאו סופרים המחזים דעתם ומשתדלים להמעים תורה ולהמעים יראה, שמקור דב"הם ודעתם הוא מרעתם וחשכת נפשם שעוררו עיניהם מראות מוב, ובוזה הם באים להודות ררך לפני הקהל ולא ידעו בושת כי בפחותם הם מתהללים ובעולם הם מתפארים. — אחינו הישרים; השמרו מדעותיהם ומנעו אה בניכם מהם מדבריהם וחברתם!

אשרי לבן המתנדל בשקידת התורה כמורשת אבות, ואשרי לאב המדריך בה, כי ביתם יכון לעד ורגלם לא ימעד.

נאם חיים הלוי סאלאווייצ'יק

יום ב' די דחנוכה התרס"ב בריסק—דלימא.

יראה, ובוה דורותיו פוחתים ותולכים ביסוד דתהיק, ותרבים הם לאם לאם מעם ישראל ותורתו.

ועינינו רואות מה שעלתה להם, כי מניעת לימוד התלמוד הביאתם כי ידלו ללמוד גם התורה שב-ב, ועשו להם מעטאות חדשות, בקיבוץ מעט פסוקים מהתורה, פרקו את התורה כולה, אין תורה ואין יראה — ואפס דתהיק למו; בונים להם חדשות ככל העולה על לבב איש, יד רמה נגד התורה, ומה זה יהי אחריתם, גם המוחנכים האלה אין תקוה להם, ומה זה ילמדו הם את בניהם, כי גם הם נתגדלו בפריקת עול תורה בלימודה וקיומה.

כי נר מצוה ותורה אור, המאירה עיניו ולבו של אדם — ומטהרת ומכשירתו ומעמידתו במקום קודש, להבין את הטוב ולבחור בחיים, לגפש העדינה הגה זאת המרנע והמנוחה, והמוהמה לא תבין טובה; אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה. כי נמצאו סופרים המחזים דעתם ומשתדלים להמעים תורה ולהמעים יראה, שמקור דב-יהם ודעתם הוא מרעתם וחשכת נפשם שעורו עיניהם מראות טוב, ובזה הם באים להורות דרך לפני הקהל ולא ידעו בושת כי בפחותם הם מתהללים ובנעולם הם מתפארים. — אחינו הישרים; השמרו מדעותיהם ומנעו את בניהם מהם מדבריהם וחברתם!

אשרי לבן המתגדל בשקידת התורה כמורשת אבות, ואשרי לאב המדריך בה, כי ביתם יכון לעד ורגלם לא ימער.

נאם חיים הלוי סאלאווייציק

יום ב' די דחנוכה התרס"ב בריסק—דלימא.

בע"ה

ו.

חיות קשה הוגד לנו, כנגד נראה מחדש בבתי המלמדים והמורים בתפוצות ישראל. חלק מהם, עזבו את למוד תוהיק — תורה נביאים וכתובים, ויקחו להם מכל אשר בחזו ספרי מעמדות ללמד לשוונספר עם בני הנעורים ולהלעיטם בדברי רוח תחת תורת די תמימה.

הנסיון הורה לנו. אשר רק החנוך המקובל באומה, מסורת מדור דור, הוא שעמד לנו והוא סוד קיומנו, רק אלה החניכים אשר יינקו משרי תוהיק הכתובה והמסורה בעולם באכס. כל רוחות שבעולם לא יזיוז ממקומם, רק מהם הצא תורה ואורה, מהם חכמי התורה והתעודה ומהם גם מושכי בשכס סופר, ומהם הבנה ותכונן כנסת ישראל. אולם היגדלו גם הם בניס נאמנים לצור מחצבתם לעמם ולתורהם כאשר כו גדלו וחנכו רכבות עם בית ישראל בחדריהם עד עתה?!

להכשלה הנדורה הזאת, אבן נגף לחנוך ידרי ישראל שמו לב גדולים חקרי לב, וקני הדור גדולי ישראל העריכו דבריהם בספר וביחוד במאמר "דרכה של תורה" אשר בו נתבאר כסוב טעם ודעת קצות דרכי החנוך, עד אשר אין להוסיף על דבריהם; אך מי אשר לו לב רגש לא יתרגש — לבלו הלוח אתם ולבלו להמנות לדבר מצוה זו, לקרוא את הקריאה הזאת באוני בני עמנו, להעיר ולעורר ולהודיע צערנו לרבים, על דבר חילול הקודש במקדש החנוך!

והנני גם אני להשתתף לכוא בדברים אחרים, להוכיח דברי חכמינו ויל: "אל תגעו במשהו — אלו תינוקות של בית רבן", אל תגעו ואל תרעו ביסוד היסודות ואבן הפנה! שימו נא לבבכם אחינו הישרים והתמימים, אשר לא יחי לכם דבר חנוך הבנים לשפת יתר וענין מפל, הבינו לאחריהם להפקיר גורלם בידים אמונות, לגדלם על מבועי התורה שככתב ושבעל פה, בלמוד נכון ויסוד

קים בנמרא לפי כשרונותיהם. חלילה לכם לעזובם ביד המקרה במרם נחגדלו ונתבכרו כהלכה; שימו לב להרוחות הסוערות בימים האלה, אשר לכן דרוש התאמצות יתירה לאור עוז נפש הצעיר ולהכין בילקומו ואוצרו מוזן מכריא, לגדלו ולחכמו מדברי חכז"ל הקדושים, למען יהי בידו די כח ואמץ לעבור ארצות ים זועף ולעמוד בפני גליו ומשבריו, ואם אתם עושים כן לחנך על פי דרך חכמינו ז"ל גם כי יוקינו לא יסורו מדרך ד'.

והגני חותם בלב מלא תקוה אשר אנחה המתפרצת מלב זקני עמנו ימצא הר קול בלב שלומי אמוני ישראל ודבריהם היוצאים מן הלב יכנסו בלבם, לאחוז בסנסני עץ החיים תורת ד' תמימה שבכתב ושבעל פה — ודבר ד' יקום לעולם.

הכו"ח ח"י אדר שני תרס"ב

חיים עוזר גראדזענסקי
ווילנא.

בע"ה

ז.

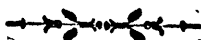
אל כבוד עם די הרבקים באלקים חיים, מאמינים בתורתו הקדושה תורה מן השמים, נוצרי תורה שומרי אמונים, בני אברהם ראש למאמינים, ממעי קודש זרע אתנים, אשר מאז נתנה התורה לנו למורשה זה אלפי שנים מסרו נפשם עליה יחד האבות והבנים, והנחילוה בקדושתה לבניהם אחריהם עד עולם.

ועתה לא טובה השמועה, כי מהרסינו ומחריבינו ממנו יצאו ויבואו לחלל כל קודש ויתגכלו עלינו להדיחנו, לא די להם כי יכרתו מפיות בנינו את תורתנו המסורה אשר על פיה כרת הקב"ה עמו ברית, אלא אף על תורתנו הכתובה שלחו יד, כי גם על חמשה חומשי תורה קרצו קרץ מכלי ללמדם בבתי ספריהם המתוקנים ומסובכנים, פרעוה, קרעוה לגזרים, צלמות ולא סדרים, וחצבו להם בארות נשברים, מעמקאות חדשות וזמורות זרים, להשקות מהם את הנער, וינתקו חלב שדי תוה"ק מעוללים הרכים. אי לזאת עליכם עם בני ישראל זרע קודש נקרא בקול תוה"ק, קול חוצב להבות אש, חוסו נא, רחמו נא, על שארית פליטתנו ומחמדנו, כי אין לנו שויר רק התורה הזאת, חוסו נא על נפשותיכם, ורחמו על הצאו האברות והשיות הנרחות האלו!

והנה האבות אשר בדרך דרכו בה אבותינו מעולם ידרכו ובעקבותיהם יצאו ללמוד את בניהם מקרא משנה וגמרא, כפי אשר הורו לנו רבותינו נותי נפש מדור דור, האבות האלה ברוכים יהיו לה', ביתם יכון עד ורגליהם לא ימעד והיו כעץ שתול על פלגי מים — גם על האבות אשר זיקי אש תורתנו הק' כבר עומם בקרבם את די לא יראו ואת מצותיו לא ישמרו ובקול מורים לא ישמעו — גם אליהם לא נשחית דברינו; אך אל האבות האלה אשר לבם עז רד עם די וניצוצי האש הגדולה של מעמד הר סיני עוד לא נכבו כלה מקרב לבכם פנימה, אך בעצת היצר ותחבולותיו המסמא את העינים לא יחנכו את

בניהם בדרך אשר חנכו אותנו אבותינו ורבותינו. ללמדם משנה וגמרא תלמוד ופוסקים — אליהם כשופר נרים קולנו להבריו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות את הדברים האלה; כי אין אדם יוצא ירי חובתו בהדרכת בניו לתת אם לא ילמדו מתחלת למודו כל חמשה חומשי התורה עם פירש"י כפי שלמדו אבותינו מבראשית עד לעיני כל ישראל מבלי לדלג אף על פסוק אחד ואף על אות אחת ולאמר חלילה זה נאה וזה אינו נאה, כולם אהובים, כולם ערבים, מתוקים מדבש ונופת צופים, — וכל השומע לדברינו אלה בכלל ברוך, ברוך הוא לדי, ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ומכלל הן כיו ונותן התורה ית"ש יאיר פניו לכל אלה הנותנים לבם לכל דברינו אלה לברכם בכל טוב, ויקיים בהם מקרא שכתוב לא ימוש מפך זרע ומפי זרע זרעך עד עולם, גם כי יתנו בנינו עתה אקבצם בבאים.

יוסף שלופער חופ"ק סלאנים.

ת

בע"ה עש"ק כ"ה ניסן תרס"ב

קבלתי הקונמרס (דרכה של תורה), והנה כבר השבתי בזה, כי עפ"י דין גדר קדמונינו הוא שלא לשנות שום דבר אף לתינוקות, כמבואר בתוספתא סוף מגילה דאף הני דלא ניקרין זה רק בציבור אבל הסופר מלמד כדרכו, ועיין בשבועות (דף ל"ו ע"א ברש"י ד"ה) ויחיב דנקם שם שהיה דורש, ר"ל דאז מותר לבנות לשון הפסוק, ועיין מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה במגילה גבי המכנה בעריות, ואף להפסיק פסוק לשניים בזה פליגי בבלי מגילה (דף כ"ז ע"א) דמ"ל לתינוקות של בית רבן שרי, ובירושלמי פ"ד שם אמר דאף אם קמעין ראשי לא ישמע להם ע"ש, ועיין בנימין (דף ס' ע"א) גבי אם מותר לכתוב מגילה לתינוק, ובירושלמי מגילה (פ"ג סה"א) ויש בזה אריכות גדולה, ועיין בשלמי גבורים ספ"ד דשבועות, ע"כ.

יוסף ראזין רב דע"ק דווינסק.

